

gedaald. In 1920 hadden 1239 miljonairs samen bijna 18 % van het totaalvermogen bezeten, in 1929 1362 miljonairs bijna 20 %, in 1939 775 miljonairs ruim 13 %. Hoezeer de vermogens in handen van een kleine groep Nederlanders geconcentreerd waren, en bleven, kan misschien hieruit nog het duidelijkst spreken dat, bij benadering, 1 % van de bevolking in 1920 83 % van de aangegeven vermogens bezat, in 1929 81 %, in 1939 82 %. Wel te verstaan: van de aangegeven vermogens. Want evenals bij de inkomens bleef bij de vermogens een marge bestaan tussen aangifte en werkelijkheid. Het heeft geen zin, hier gissingen naar te maken. Vast staat wel dat de contrasten op vermogensgebied in de maatschappelijke realiteit nog markanter waren dan men uit de cijfers van de belastingstatistiek al kan afleiden. Daarbij bedenke men overigens dat die contrasten in andere landen (de Verenigde Staten, Engeland, ook in België) nog scherper waren dan ten onzent.

Nu is met die cijfers (wie de publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek nagaat, kan ze naar believen aanvullen en nader analyseren) niet alles gezegd, ook niet ten aanzien van de sociale tegenstellingen. Immers, de indelingsgroepen van de inkomstenbelasting (het aantal aangeslagenen onder de vermogensbelasting vormde, zoals wij zagen, slechts een zeer gering deel van de bevolking) vallen niet samen met de maatschappelijke groeperingen. Het inkomen is slechts één factor die de objectieve maatschappelijke positie bepaalt. In de groep van de laagste inkomens zullen in de jaren '20 en '30 veel loonarbeiders gezeten hebben – maar ook kleine boeren en tuinders, winkeliers en andere handeldrijvenden, beoefenaren tenslotte van de z.g. vrije beroepen, elk met een eigen bedrijf of nering, anders gezegd: met een andere positie in de maatschappij. Ook is men er nog niet wanneer men de objectieve sociale tegenstellingen in al hun gedifferentieerdheid aangegeven heeft. Mensen kunnen, steeds vergeleken met anderen, objectief achtergesteld zijn en zich toch subjectief verzoend, of zelfs tevreden met hun bestaan voelen. Geestelijke tradities spelen daarbij een grote rol. Op het platteland en in de kleine steden dacht en voelde men over het algemeen minder opstandig, conservatiever dan in de grote steden. De binding aan de kerk droeg (alweer: over het algemeen) tot het conservatisme bij, dat door de meeste kerkgenootschappen ook bevorderd werd, althans waar zij niet tegen aageerden.

'Een stad als Arnhem was toentertijd, zeker tot diep in de jaren twintig, toen er een langzame kentering plaats vond, verdeeld in vele bevolkingsgroepen. Het woord 'kasten' is hier misschien beter op zijn plaats, vooral wat enkele groepen betreft die vrijwel hermetisch gesloten bleven en zich krachtig weerden tegen infiltratiepogingen van de kant van de andere groepen. Wanneer ik de, thans fictief lijkende, maar in die dagen nog vrij algemeen aanvaarde weg van boven af